

ایران

گزارشی است در مجله اتلنتیک - چاپ امریکا - شماره آوریل ۱۹۵۵

ترجمه ع . م . عامری

بازگشت شاه ایران و ملکه از سفر موفق آمیز و غیررسمی بامریکا و انگلیس دوره جدیدی را در روابطش بامردم ایران و همچنین ممالک مغرب اعلام میدهد . محمد رضا پهلوی نسبت بچهارده سال پیش که ناگهان بجانیشینی بدر - که با جبار از خاک کشور دور افتاد - دعوت شد، بسیار تغییر کرده است . در زمان جنگ و روزگارانی که قوای انگلیس و روس در ایران توقف داشتند در صحنه سیاست بازی ، حکومت ایران حکم نمش داشت .

از سال ۱۹۵۴ ببعده این فرمانفرمای جوان افکار و آرزوهای خویش را علنی کرد و در امور کشور صاحب نظر و نفوذ شد و بواسطه برنامه انقلابی هفت ساله ای که تنظیم کرده بود در میان فرمانروایان کشورهای خاورمیانه وجودی ممتاز قلمداد گشت .

در پیش برد این برنامه وسیع شاه جوان عقل و اعتدال، که اکنون بدان شهره است، بکار برد و عملاً نمایان ساخت که امید دارد بازادی - نه بزور چماق و سر نیزه - ایران را بصورت کشوری جدید و قوی درآورد . بنفوذ خویش مجلسیان راضی کرد که قانون مالیات تصاعدی ، اصلاح اراضی و توسعه امور عام المنفعه را تصویب کنند .

شاه از خطر عشایر که بواسطه سهل انگاری و ظلم و جور از حکومت مرکز آزرده دل بودند خبر داشت و بنابراین سخت کوشید تا از آنان دلجوئی کند . بنقاط عشیره نشین رفت و امر کرد که کارهای ایالات بمردم واگذار شود و با تمرکز امور در مرکز مخالفت نمود . خلاصه ، آنچه در باب اصلاحات گفت عمل کرد . اصلاحات ارضی را از املاک خویش آغاز نمود . آنچه از پدر وارث برد با شرایط آسان بکشاورزان فروخت .

مقاومت ملاکان عمده

در این امور شاه ناچار با مقاومت ملاکان و تاجران عمده که زمام امور اقتصادی را در دست دارند مواجه شد . انشاء راه های تازه و توسعه تعلیمات عمومی مسائلی بود که بمذاق مالکانی که از ۴۱۰۰۰ قریه ۴۰۰۰۰ آنرا در تصرف دارند خوش نیامد . حتی تشکیل شوراهای محلی خلاف مصالح ملاکان می نمود . تقسیم املاک سلطنتی و خالصه بجای آنکه سرمشق تقلید ملاکان عمده گردد برعکس باعث مقاومت شدید گشت و در واقع دارو سبب درد شد .

یکی از نمونه های عجیب این مقاومت سال قبل نمایان گردید . دولت با مساعدت اداره اصل چهار کوشید تا به سد کشی مقدار آب زاینده رود را دوچندان بالا برد . نظر این بود که آبهای اضافی مزارع پنبه خرده ملاکان جنوب اصفهان را آبیاری کند و بنوبت کارخانه های نساجی آن منطقه را ترقی دهد .

همینکه آب زیاد شد ملاکان بالادست رودخانه بانگه سندی که تاریخ آن به ۱۶۱۱ میلادی

باز میگشت آبهای اضافی را بیابغا و شالیزارهای خویش سر دادند . چون مدعی بودند که سند متضمن حق استفاده از آبهای قدیم وجدید است بهتر آن دانستند که زمینهای خود را مشروب کنند و خُرده مالکان پائین دست رودخانه را محروم سازند .

با وجود مخالفت با تغییرات و اصلاحات وظایفی را که مالک برسم قدیم بهمه دارد وانجام هم میدهد نباید از نظر دور داشت . سنت معهود ارباب و رعیتی برین است که ارباب زمین ، آب ، تخم ، افزار کشاورزی میدهد و فروش محصول را تمهد میکند و در مقابل چهار پنجم محصول را می برد و یک پنجم باقی را برعیت می دهد . درین صورت رعیت همیشه مقروض است و در آمدش از صد دلار در سال تجاوز نمیکند .

املاک که تقسیم بشود ناچار دولت با بنگاهی دیگر باید این وظایف را بهمه بگیرد . چگونگی حل این مشکل در ایران برای سایر کشورهای خاورمیانه حکم سر مشق خواهد داشت . در تقسیم املاک اولیای امور فوراً باین نکته برخوردند که انتقال سند مالکیت دردی دوا نمیکند مگر آنکه صاحبان جدید املاک راه صحیح کشت را بیاموزند . برای رفع این اشکال ایرانیان دست بدامان بنگاه خاور نزدیک که تا آن زمان مزارع نمونه و بیست و پنج مدرسه کشاورزی تأسیس کرده بود زدند . امور این بنگاه از سرمایه ای که خود فراهم میسازد و مبلغی که دولت ایران می پردازد اداره میشود . وجود بنگاه در ایران چنان مؤثر افتاده که بنگاه خیریه سلطنتی هم کومکهای مادی فراوان بآن کرده تادر راه تربیت سرکاران تقسیم اراضی اقدام کند . دانش سراها ساخته تاجوانان ، امور بهداشت و طرز کار ماشین آلات و طریقه دفع آفات را بیاموزند . سرکاران تربیت یافته باید در تأسیس شرکت های تعاونی فروش محصول و مؤسسات وام ده ، کشاورزان را راهنمایی کنند . بنگاه فورد و اداره اصل چهار هم در اجرای این نقشه بایران مدد می دهند . چون تقسیم اراضی با تعلیمات لازم در امور کشاورزی همزمان صورت گرفته زارعان آماده اند که پنجاه هزار ماشین شخصی را که شاه در سفر خود بآمریکا در ماه دسامبر تقاضا کرد بتوانند بکار بیندازند . شاه حق داشت که ازین پیشرفت در تقسیم زمینها بخود بیالذ چه ایران نشان داد چگونه ممکن است که دولت بدست یاری بنگاه های دیگر اراضی را تقسیم کند و نتیجه صحیح هم بدست آورد . شاه تا بحال قریب هشت هزار هکتار زمین به هفت هزار زارع ، با قسط دراز مدت ، فروخته است . پول آن نیز بمنوان تنخواه گردان در راه تأسیس بنگاه های تعاونی خرج میشود . اثر موفقیت درین امر وقتی آشکار میگردد که متخصصان ، ایران را ترك گویند و زمام کار را یکسره بدست خبرگان ایرانی بیاورند . احضار وارن رئیس اداره اصل چهار به امریکا دلیل برین است که کار دولت امریکا درین رشته بخصوص تقریباً پایان یافته است .

تسلط نظامیان

اگر اوضاع سیاسی بهمین حال آرامش باقی بماند امید میرود که ایران در شعب گوناگون اقتصادی پیشرفت شایان داشته باشد . از ضحاک منشی حکومت زاهدی سخت انتقاد میشود چه وی با مخالفان در نهایت بیرحمی رفتار و از حدود قوانین اساسی جدا تخطی کرده است . حکومت بیشتر بسرنیزه متکی است تا برای عامه . بسیاری از آشوبگران چپ را یا تبعید کرده یا بزنندان انداخته و پس از معاکه ای سرسری جان گروهی را ستانده است . شاه بکشتن مصدق راضی نیست چون نمی خواهد که وی منزلت شهید کربلا بیابد و بنا بر این دکتر هنوز در بند است . مردم کله فراوان دارند . در پشت آرامش ظاهری بی تابی وجود دارد ، عبارت دیگر

آتشی زیر خاکستر نهفته است. با همه اینها هرج و مرج چند ماه آخر دوره حکومت مصدق چشم زعبای قوم را ترسانده و هر زمان اوضاع آن ایام را یاد میکنند بار جفای نظامی را بر می میکشند. این فرصت پس مناسب است که دولت شش دانگ حواس خود را جمع احیاء امور اقتصادی کند.

دلایان زرنگ ایران

در هجده ماه اول حکومت، زاهدی چست و چالاک می جنید. پس از برقراری امنیت، نخستین وظیفه دولت (۱) این بود که برای خزانه خالی پول تهیه کند. در راه حصول این مقصود ناچار میبایست وضع اقتصادی آبادان را رو برآورد. مصدق کم کم باین حقایق پی برده بود که بازار نفت در ۱۹۵۳ دیگر چندان محتاج نفت ایران نیست (۲). اما چنان در تنگنای قانون ملی کردن نفت گرفتار آمده بود که بهیچوجه نمی توانست با خداوندان نفت مذاکره کند و کنار بیاید. وزرای دولت زاهدی هم درین باب چندان آزادی عمل نداشتند چه آنها هم نمی توانستند از قانون ملی کردن نفت ذره ای تخلف ورزند و هیچگاه فراموش نمیکردند که چون مصدق با اقدام تاریخی خود اختیار منابع نفت را از غاصب گرفت و بصاحب حق باز داد رستی شد محبوب عام. مهارت ایرانیان خاصه امینی و وزیر دارائی (۳) در فهم حقایق مربوط بیازار فروش نفت و در عین حال اوضاع و احوال سیاسی ایران مورد تمجید و تحسین عموم نمایندگان غربی که برای حل مشکل نفت بایران رفتند قرار گرفته است.

قرارداد چنان تنظیم یافته که حقوق و حبشیت ایرانیان کاملاً مراعات شده است (۴). آثار سودمند آن از همین اکنون نمایان است (۵). پس از مذاکرات مفصل عاقبت در ۲۸ دسامبر قرارداد تصویب شد. در ۳۱ دسامبر نفتکشهای مدون نفت از آبادان حرکت کرد. عوائد ایران امسال ۸۸ میلیون دلار خواهد بود و در سه سال آینده این مبلغ به ۴۲۰ میلیون میرسد.

میزان کومک امریکا

از مبلغی که امریکا بعنوان کومک و قرض بایران می پرداخت تا از پای در نیاید « و بخور و نمیری » داشته باشد اکنون میتوان کاست. مقدار کومک و دلایل اعطای آن معلوم میدارد که امروز مسؤلیت امریکا در خاور میانه بجه میزان است. در این چهار سال اخیر ۲۳ میلیون دلار بعنوان کومک فنی خرج شده است. ایران خود نیز هر وقت استطاعت داشته مبالغی نزدیک بهمین مقدار پرداخته است.

در اواخر دوره مصدق هنگامی که خزانه دولت تهی شده بود اداره اصل چهار تمهد کرد که مخارج اجرای نقشه های مربوط بسد کشتی و امور بهداشت از جمله قلع ماده مرض تب نو به را بپردازد. سودمندی این اقدامات که بیشتر در دهات اطراف استانها صورت گرفت از چند جنبه است که یکی از آنها جنبه سیاسی است اما همیشه کوشش درین راه بوده که در اجرای نقشه خود ایرانیان ذی مدخل باشند. قضاوت درباره نتایج کار اداره اصل چهار هنوز زود است. یکی از نشانه های خشنودی از اقدامات آن این است که مردم خیابانی ترجمت را بنام « خیابان اصل چهار » می نامند. از زمانی که زاهدی نخست وزیر شد علاوه بر مساعدت های فنی، امریکا هر ماه پنج میلیون دلار مرتب برای بخارج ضروری پرداخته است. بیشتر این مبلغ صرف زدکار گران بیکار خوزستان و تأدیة

- ۱ - نویسنده، صفت « خدمتگزار » را فراموش کرده است. خواننده لطفاً آنرا اضافه کند.
- ۲ - بجه مدرک ؟ ۳ - در اصل « وزیر خارجه » نوشته شده است. ۴ - III - ۵ - مخصوصاً در قسمت فروش سهم آزاد نفت ایران !

حقوق سپاهیان و کارمندان دولت شده است. مبلغی مختصر خرج خرید کالاهای ضروری از خارج گشت. همینکه کار قرارداد نفت فیصله پذیرفت و اطمینان حاصل گشت که عوائد نفت بزودی بجزای دولت میرسد دولت امریکا از بدولت و بخشش دست کشید و بکمکهای خود صورت داد و مستند تجاری داد. اداره عملیات خارجی گفته که امسال ۱۲۷ میلیون دلار بایران تخصیص داده است. از این مبلغ ۸۵ میلیون عنوان قرض خواهد داشت و ۵۳ میلیون آنرا بانك صادرات و واردات میدهد. ۴۲ میلیون از آن مفت و بجان است و حکم «وظیفه» دارد اما ۲۱ میلیون از مبلغ، تحویل اداره اصل چهار میشود.

کومکهای نظامی در رشتههای مختلف هنوز دوام دارد. یکی از اینها کومکی است که از ۱۹۴۲ در راه تربیت قوای ژاندارمری صورت گرفته. یکی دیگر کومکی است که بتعلیمات سپاه ایران تخصیص یافته است. درین دو سال اخیر هیأت مستشاران نظامی امریکا بریاست مک کور ایرانیان را راهنمایی میکردند تا با وسایل دفاعی و اسلحههای جدید آشنا شوند.

شبح گرملین

يك نگاه بنقشه علت این کومکهای امریکا را هویدا میسازد. در میان ممالک مجاور روسیه ایران با وجودیکه کلید امنیت خاورمیانه و آسیای جنوب شرقی است از همه بی بنامتر است. امسال که قوای انگلیس منطقه ترعه سوئز را ترك میگوید خلیج فارس قله دفاع این ناحیه قرار میگیرد. در باب دفاع سرحدات شمالی که اکنون با پیمان ترکیه و پاکستان و عراق صورت جد یافته هنوز معلوم نیست ایران چه خواهد کرد. این کشور نزدیک بدو هزار کیلومتر با روسیه هم مرز است. از سرحد ایران تاجاهای نفت باکو مساحت بیش از ۲۰۰ کیلومتر نیست. بیقین، هر گونه اقدام دفاعی باعث میشود که روسیه ایران را دچار زحمات سنگین کند.

نقاط سوق الجبشی کشور از حیث اهمیت متفاوت است. بهر حال چه بتوان از تمام کشور دفاع کرد چه نه این نکته مسلم است که باید یک خط دفاعی در امتداد کوههای زاگرس در ناحیه سرحدی بین عراق و ایران برقرار ساخت. اگر معابر این ناحیه خوب مسدود شود از سپر سپاه دشمن بجانب نواحی نفت خیز میتوان ممانعت کرد.

مسکو ازین نقشه دفاعی آگاه است و بنابراین در معامله با ایران اکنون بدو مکر دست زده است. یکی اینکه میکوشد در تهران دوستانی بدست آورد. برای نیل باین مقصود بعضی از اختلافات سرحدی را اخیراً بر طرف کرده و درین ضمن حاضر گشته که دوازده میلیون و خرده ای دلار بدهی نقدی و جنسی خویش را که از زمان جنگ تا بحال معوق مانده تأدیه و تحویل کند. این تصفیه حساب را ایرانیان بحال عادی و در غایت خونسردی پذیرفته اند. هیچ اثری نمایان نیست که ایرانیان از سوء ظن باطنی خویش نسبت بروسیه چیزی کاسته باشند.

آنچه مهم این سومظن است اقدامات دائم کمونیستها در ایالات سرحدی شمال خاصه تحریک طوایف کرد ناحیه زاگرس است.

جانب قلوب عشایر و خرده مالکان

از نکات جالب اینکه شاه وزاهدی هر دو نسبت بمران عشایر و خرده مالکان توجه مخصوص معطوف داشته اند. آنان را بتهران دعوت کرده و خدماتشان را در ادوار تاریخی ستوده و بآنها قول داده اند که در راه بهبود وضع زندگیشان قدمهای جدی بردارند.

در نواحی عشیره نشین چهار طرح مهم آبیاری در جریان است. خط آهن جدیدی میانہ و تبریز را بهم متصل میکند. برای اطفال عشایر مدارس سیار برقرار کرده اند. اکنون نزدیک به صد مدرسه سیار در این مناطق علاوه بر خواندن و نوشتن و حساب، بتعلیم بهداشت و تدبیر منزل و مواد فلاحتی مشغولند. با همه اینها هنوز باید موضوع رابطه ایلات و خرده مالکان با حکومت مرکزی حل شود. شاه میکوشد که علاوه بر اظهار وفاداری و صمیمیت نسبت بشخص او همکاری عشایر را بنحوی که بحال کشور مفید باشد جلب کند. شاه فعلی برخلاف پدر سعیش در این است که عشایر را بر آفت و مهر بانی حاضر کند تا برضا و رغبت اطاعت و همکاری کنند و در راه ایجاد سعادت و خیر کشور سهیم باشند. شاه چون دختر یکی از خانهای بختیاری را بزنی گرفته این طایفه را پشتیبان خود ساخته است. یکی از رؤسای معتبر بختیاری را در کابینه وزیر کرده و رئیس شهر بانی آذربایجان و ادرگارد سلطنتی آجودان خود ساخته است (۱). شاه در سایه این اقدامات بعضی نواحی را حامی خویش گردانیده است. با همه این تفصیلات، هنوز ایلاتی هستند که بادولت فعلی سخت مخالفند (۲).

در تهران اکنون چشمها بآینه و وعده های اصلاح و آبادی نگران است. حس امیدواری بآینده قوی است. امور برنامه هفت ساله را باز مبتکر آن یعنی ابوالحسن ابتهاج میگرداند. لوله کشی تهران نزدیک پایان است. خطوط آهن در دست ترمیم است. قرارداد در خوزستان فلاحت را رونق بدهند تا در برابر صنعت نفت تعادل برقرار گردد. قیمت ریال بالا رفته و قیمت نان پائین آمده است. ایران هنوز با امر اصلاحات در کشتی است. بقول والتر لیمین «برهم زدن بساط خان خانی تازه شروع شده است» اما امید فراوان میرود که اوضاع داخلی کشور استقرار حاصل کند و محمد رضاشاه همینکه خوب بر کار سوار شد و زمام اختیار را یکسر به محکم بدست گرفت بسیاری از آرزوهای بالا بلند خویش را درباره کشور از قوه بفعل آورد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 رتال جامع علوم انسانی